

РЕЦЕНЗИЯ
от
Проф. д.а.н. арх. Б. Борисов

Относно дисертационен труд на тема „Децентрализация и градско развитие. Перспективи за децентрализация на градовете в аспекта на съвременното урбанистично развитие“ на арх.Билал Исмаил Гаирли, за получаване на образователната и научна степен „Доктор“ към професионално направление 5.7. „Архитектура, строителство и геодезия“, специалност „териториално устройство, ландшафтно устройство и градоустройство.

Архитект Билал Исмаил Гаирли е зачислен като докторант в редовна форма на обучение в катедра „Градоустройство“ към Университета по архитектура, строителство и геодезия – Архитектурен факултет, гр. София, със заповед № 678/12.09.2012 г. на ректора на УАСГ. Отчислен е с право на защита със Заповед № 1094/23/10.2015 г. на Ректора на УАСГ София. Докторантът е предоставил своя дисертационен труд и автореферат, които по своя обем и съдържание отговарят на минималните изисквания за настоящата процедура. След разширеното заседание на катедрата, на което се препоръча да се направят корекции в труда може да се констатира, че препоръките са осъществени от автора.

Рецензията е представена в качеството ми на член на Научното жури, назначено със заповед на Ректора на Университета по архитектура, строителство и геодезия - София, на основание на чл. 4, ал. 2 ал.3 и ал.4 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и избран за рецензент на основание първото заседание на научното жури съгласно ал.8 т.3 на чл.4 от ЗРАСРБ.

Кратките биографични данни на докторанта относно неговото професионално развитие са свързани с пребиваването му в България, след дипломиране като архитект в Дамаск:

- 1998-2005 г. Диплома от Дамаският университет по архитектура с придобита квалификация магистър архитект.
- 2008-2011 г. Диплома от Университет по архитектура, строителство и геодезия, гр. София- магистърска степен по градоустройство и урбанизъм
- От 2011-до 2020 г. Докторантът работи по дисертационния си труд по градоустройство и урбанизъм в Университет по архитектура, строителство и геодезия, гр. София

Дисертантът успешно използва информационни технологии в архитектурното проектиране, той е квалифициран архитект с опит в проектирането, планирането и различни инвестиционно-строителни проекти от практиката, което се доказва и с успешното му участие в редица конкурси, като в някои от тях той е отличен:

- 1-во място в конкурс „Планиране на бул. България”, Свиленград
- 3-то място в конкурс „Идеен архитектурен проект за Кувейтския университет.
- 4-то място в конкурс „Проектиране на жилищните райони в Дамаск”

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Дисертационният труд на тема: **Децентрализация и градско развитие. Перспективи за децентрализация на градовете в аспекта на съвременното урбанистично развитие**“, с автор арх. Билал Гаирли, съдържа общо 140 страници основен текст, в които са включени 3 броя таблици и 91 броя фигури. Списъкът на литературни източници е представен в една страница - книги, монографии, учебници, статии и официални публикации, свързани с темата и предмета на дисертацията. Всичко това като обем и съдържание съответства на приетите изискванията за подобен дисертационен труд.

Предмет, обхват, цел и методи на разработване на дисертационния труд.

Дисертационният труд изследва ключовите за темата понятия, свързани с „Териториално-пространствените проблеми в развитието на големите градове по примера на съвременното урбанистично развитие на град Дамаск“, чието дефиниране, проучване, анализ и сравнение се превръща в своеобразен фокус на изследвания научен проблем на дисертацията.

Опитът да бъде формулирана и да бъде изчерпателно обоснована дефинираната **цел** на дисертацията, съгласно авторското пояснение е "формулиране на концепция за перспективно развитие на градовете в аспекта на съвременното урбанистично развитие на примера на град Дамаск". Въз основа на така дефинираната цел авторът логично поставя **пет основни задачи** пред изследването си:

1. Изясняване на основите фактори определящи характера на плановата и пространствена структура на големите градове. Направен е теоретичен анализ.
2. Обосноваване и разкриване на механизма на развитието, съответстващ и на обществените потребности и очаквания. Тези проучвания могат да се доразвият и да се посочат и пояснят теоретичните трудове в света по темата.
3. Формулиране на методико-планови аспекти на пространственото развитие. Тази задача според рецензента е препоръчително да се мотивира и теоретично да се приложи по-нагледно при разработване на дисертацията.
4. Разработване на теоретично-пространствени модели за централизиран и децентрализиран голям град в аспекта на съвременното урбанистично развитие, с оглед на хармонизацията на пространствената среда. Препоръчително е да се дадат повече примери, въз основа на което да се аргументира теоретичния анализ по темата. Изводите от сравнението на примерите ясно да се дефинират.
5. Прилагане на теоретичните модели в плановото и пространственото развитие на Дамаск. Тук авторът се позовава на професионалния си опит и личните си познания относно град Дамаск, където се дипломира като магистър.

АНАЛИЗ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Относно структура на дисертацията може да се отбележи, че трудът съдържа пет глави, при което всяка глава започва с кратко въведение, очертаващо целта и обхвата на главата и основно съдържание с теоретична част и илюстрации, като цялото съдържание по глави може да се опише и оцени накратко в настоящата рецензия по следния начин:

- **Въведение**

Заявената специфична авторска цел, свързана с темата на труда „териториално-пространствените проблеми в развитието на големите градове на примера на съвременното урбанистично развитие на гр. Дамаск.“ – показва ясно осмислен научно-приложен интерес да се пристъпи към проблематиката, стояща в сърцевината на дисертационното изследване. Относително ясно е дефинирана теоретичната и практично-приложната изходна точка на дисертационния труд, при която е изложена основната теза на автора. Основна теза на изследователския труд е авторското убеждение, основаващо се на определен опит професионално мислене, аргументирано с проектантски и теоретичен опит в съчетание на конкретните наблюдения и проучване на определен град - град Дамаск. Докторантът изследва перспективите за развитието на големите градове, които според него трябва да се търсят в комплексния анализ на решенията, на съвременното, определено от дисертанта "донякъде стихийно развитие" на повечето градове и на повтарящите се решения на тяхното проектиране и управление. Той прави опит да обобщава теоретично и в цялостен аспект въпросите, свързани с предмета на изследване по темата на дисертационния труд и пояснява в свой специфичен стил "като се отчетат класическите постулати и съвременните постановки на общата методология". Хипотезата на автора в това отношение е, че съпоставимостта между отделните професионални примери на изследването ще подскаже общия път на развитие и "мярката за неотклонение" при проектирането и при вземането на генерални решения в развитието на градска среда. Вследствие на този подход в труда са залегнали изследвания на класическите градски структури от възникването им в исторически аспект и тяхното утвърждаване като такива впоследствие. Докторантът разглежда тяхното вече стабилно и устойчиво състояние, както и възникналите нови типове градски структури като една възможна и нова перспектива за развитие. В частност са разгледани редица примери, изведени като типични (наричани от автора хистоматийни), при което особено внимание е обърнато на проучването на класическите параметри на градската структура, което е направено в теоретичен аспект както авторът пояснява "с оглед обосноваване на перспективните концепции за развитие".

- **Глава 1 - Основни фактори, определящи характера на плановата и пространствената структура на големите градове.**

В тази глава докторантът е разгледал основните фактори като ги е класифицирал на природни и антропогенни и допълнително се е спрял някои

съвременни аспекти, свързани според него с новото планиране на градовете, в основа на което стоят обновяването и модернизацията. Обхваната е периодизацията за развитие в три характерни исторически епохи:

- До индустриална епоха с метафората "Градът – черупка".
- Индустриална епоха с метафората "Градът – машина".
- Постиндустриална епоха с метафората "Градът – организъм".

В труда се разглеждат съответните структурни трансформации, свързани с конкретните етапи на развитие. Изследвани са основните градски структури и теоретични класификации, които играят роля по отношение на по-късната във времето тенденция на развитие, в.т.ч. компактна структура, некомпактна (разчленена, разпръсната, дисперсна) структура, линейна структура и др.

Авторът прави до голяма степен обосновани изводи, че съвременното развитие на града не е последователно и равномерно, постепенно и непрекъснато, като цяло не е линейно, компактно или подчинено на конкретна концептуална схема, то дори не е планомерно и предсказуемо, каквото според него е разбирането на модернизма, като устройствена доктрина за развитието. Според докторанта се осъзнава от професионалистите, че независимо от своето планиране съвременният град е в процес на непрекъснато изменение, като естественото развитие протича "отдолу нагоре", "от частите към цялото", а не обратно, както твърдят привържениците на плановия подход в развитието на градовете. Според докторанта градът е комплексна система, която може сама, без твърдо планиране да се адаптира към промените. Той застъпва твърдението, че в периоди на цивилизационна промяна процесите на промяна са водещи, а устройството и развитието на градовете е в резултат от промените в тези процеси, при което отделни части или отделни обекти в градовете не винаги се подчиняват по предварително определени правила в процеса на развитие. Тази гледна точка на автора заслужава изследователско внимание с оглед анализа и изводите, които могат теоретично да се направят при сравнение на плановете и пазарните фактори, влияещи на градското развитие.

• **Глава 2 - Предимства и недостатъци на характерни опити за децентрализация на големи градове.** В тази глава докторантът се е фокусирал върху примери от световната практика, които показват развитие на градската структура чрез приложени принципи за децентрализиране. Авторът е насочил вниманието си към характера на градската структура и резултатите от процеса на децентрализация. Разгледаните и анализирани примери от автора, които са подкрепени с графичен материал са следните:

- Големи градове с компактен и гъсто застроен исторически център и относително значими хаотично изградени предградия в периферията – Париж.

- Големи градове с кръгово разположени в периферията около тях малки градове - сателити /спътници/ - Лондон.

- Големи градове , планирани с компактна, радиално-кръгова система от главни, вторични и третични обслужващи центрове, с ясно изразени оси на развитие - Виена.

- специфични градове, с потенциал и ресурси за развитие, Саудитска Арабия -Рияд

- Своеобразна гражданска война с интервенти и силна миграция, поради липса на сигурност. гр. Дамаск-Сирия

- Следвоенна ситуация, липса на силно управление Ирак-Багдад

Изводите, който докторанта прави са, че проблемите, в минало и настояще остават общи между държавите, а именно продължава отсъствието на децентрализирана политика в развитието на градовете; не се подготвят дългосрочни градоустройствени изследвания и отсъства настояща политика; липсва участието на местните общински органи на всяка отделна област в развитието на градовете.

- **Глава 3 -Методико-планови аспекти на градското развитие – класически постановки и съвременни схващания** – Авторското изследване се основава на три основни фази при метода на изготвянето на конкретни проекти, а те са: първа фаза – проучване, втора фаза – решение, трета фаза – прилагане. Анализира новите търсения за динамична градска среда, териториалния ръст-посочва децентрализация и изграждане на нови отношения между различните равнища и балансирано развитие на градовете. Устойчивата градска среда е стратегия и цел за концепция, която осигурява устойчиво развитие. Тя се основава в няколко насоки: интегрирано обновяване на градската среда; изграждане; опазване на идентичността; благоустрояване; изменение; децентрализация, полицентризм и деконцентрация - водеща идея на ЕС. Национални доктрини: стимулиране на развитието на полицентрична мрежа от градове-центрове (урбанистични центрове); подобряване качеството на урбанизираната среда в населените места, опорни центрове на полицентричната мрежа, чрез интегрирано възстановяване и развитие; създаване на условия за икономически растеж чрез стимулиране на алтернативна заетост и развиване на нови умения и знания, свързани с местните ресурси и потребности; развитие на системата от качествени социални, здравни, образователни и културни услуги на принципа на равнопоставеността; реконструкция на транспортната, електронно-съобщителната и инженерно-техническата инфраструктура за подобряване на мобилността, комуникативността и достъпа до услуги; разкриване потенциала на малките населени места с характерни природни и културни ценности и използването му като стимулатор на икономическото развитие.
- **Глава 4 - Теоретични пространствени модели на централизиран и децентрализиран голям град в аспекта на съвременното урбанистично развитие.-** В главата са разгледани няколко модела: Модел на централизиран град / класически; Модел за перспективно развитие на децентрализацията на големите градове в национален контекст; Модели на Децентрализация в градовете; Авторски комплексен модел за градско развитие - създаден през призмата на новите схващания за съответствието и ограниченията в градското развитие и цялостната градска среда. Авторският модел представя

анализ в две насоки: позитивна-опазване и развитие и негативна - формулиране на проблематиката.

- **Глава 5 - Приложение на теоретичните модели в плановото и пространственото развитие на Дамаск.** В тази глава, посредством проучването и анализирането на миналото и настоящото състояние на Дамаск се включват демографски, статистически, социологически и други специализирани проучвания на докторанта; екологични предпоставки за развитие, строителство – промишлено, жилищно, селскостопанско, административно, обществено-обслужващо, както и оценка на направените авторските проучвания и аналитични изследвания; Описани са историческите етапи в пространственото развитие на града до момента на проучванията; Анализирано е икономическо състояние, културно-историческо наследство, ограничителите и стимулаторите за градско развитие; Авторът е направил обоснован опит за разглеждане на пространствения модел по функционални системи и подсистеми, в.т.ч. местоположение, териториален обхват, комуникации, транспорт и улична мрежа, включително състоянието на транспорта и задръстванията; В проучванията са обхванати и отделни елементи на техническа инфраструктура и градско стопанство; В тази глава авторът експериментира с прилагане на модела за развитие въз основа на изследване на практиката за гр. Дамаск, което може да се отбележи като положително изследване в дисертационния труд. Представен е и опит на автора за обвързаност с класическата урбанистична практика в контекста на приложимостта на модела относно развитието по примера на туристическата и културна градска ос на гр. Дамаск.

- **Заключение**

Заключението в последната глава на труда представя как докторантът е оценил постигането на целта и задачите на докторската дисертация. Приносът, който авторът застъпва като основен аспект в своя дисертационния труд се концентрира върху прилагане на теоретичните модели в плановото и пространственото развитие на Дамаск. Докторантът по мнение на рецензента задоволително за конкретния дисертационен труд разработва модел и го прилага върху градоустройственото развитие на град Дамаск.

ПОЛЗВАНЕ НА БИБЛИОГРАФИЯ

От библиографичните справки за източниците, ползвани в труда на автора, архитект Билал Гаирли, може да се констатира че той показва необходимото умение да намира и да цитира съответните източници коректно. Прегледът на литературните източници в този смисъл е допринесло за разработване на материята в дисертационния труд, както и за прилагането на проучванията върху примерите за развитие на градовете.

ОСНОВНИ ДОСТОЙНСТВА И ПРИНОСИ НА ДЕСЕРТАЦИЯТА

Представения за рецензиране дисертационен труд предлага подход за осмисляне и анализ на актуална градоустройствена тема. Като достойнства на труда следва да се изтъкнат няколко основни негови особености:

- Приложеният цялостен подход за теоретично обхващане на разглежданата проблематика по темата и показания чрез дисертацията начин за аргументирано защитена и графично илюстрирана теза на автора.
- Относително изчерпателно систематизиране на факторите определящи характера на плановата и пространствена структура на големите градове.

Авторефератът е логично структуриран, като коректно и изчерпателно изразява авторската теза, вкл. систематизирана научна аргументация и постигнатите резултати. Дисертационния труд показва добро познаване от страна на автора на достатъчно количество специализирана литература. Следва да се отбележи професионалният подход на автора за коректно дефиниране и изясняване на основните фактори определящи характера на плановата и пространствена структура на големите градове, както и анализването и прилагането на теоретични модели върху урбанистичното развитие на големи градове. Дисертационният труд представя относително задълбочено и пълноценно изградено научно изследване по темата на нивото, което е необходимо за докторант. Той изразява професионална и лична авторска позиция, умение да се борави със значителна по обхват информация и да се правят изводи върху комплексна проблематика въз основа на критичен анализ и познаване на актуалната специализирана литература, както и на професионалната практика в изследваната област. Направените препоръки и забележки на рецензента по отделни въпроси от дисертационното проучване не променят общото положително отношение към демонстрираните знания, умения и професионални качества на докторанта

Като основни приноси на дисертационния труд могат да се отбелязват:

1. Теоретични приноси:

- ✓ Формулирани са основите принципи за градско развитие, и са изведени класически урбанистични модели на града.
- ✓ Разработен е оригинален теоретичен модел за перспективно градско развитие въз основа на анализирания примери.
- ✓ Проучена е теоретично обективна концепция за перспективно градско развитие, целяща хармонизация на градска среда.

2. Практически приложни приноси на модела.

- ✓ Изследвани са възможностите за прилагане на авторската концепция в условията на гр. Дамаск.
- ✓ Формулирани са практически насоки за децентрализираното градско развитие за големите градове.

КРИТИЧНИ ЗАБЕЛЕЖКИ И ПРЕПОРЪКИ

Освен посочените до тук в рецензията, могат да бъдат отправени и някои допълнителни препоръки към дисертационния труд, които не омаловажават стойността на представената разработка, но чието отразяване би повишило

нейната убедителност, в.т.ч. относно структурирането на отделни части на дисертационния труд, както и относно избягването на ненужни повторения би могло да се препоръча оптимизиране на труда в това отношение. Подходящ терминологичен речник също би подобрил качествата на труда.

ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД ПО ТЕМАТА КОНФЕРЕНЦИИ И СТАТИИ:

- ✓ Национална конференция на тема „Дамаск между минало и бъдещо“ Дамаск, Сирия, 2005.
- ✓ Национална конференция на тема „център на Дамаск площад „алабассйн“ Дамаск, Сирия, 2006.
- ✓ Участие в закрит конкурс за проектиране на информационното сдружение, Сирия 2007
- ✓ Участие в национална конференция на камара на архитектите и инженерите в Дамаск, на тема „устойчиво проектиране“ Сирия, 2007.
- ✓ Участие в конференция на тема „Ислямската архитектура, американското посолство в Дамаск , 2007

ПУБЛИКАЦИИ В БЪЛГАРИЯ:

- ✓ Перспективи за децентрализация на големите градове в Близкия изток. Годишник УАСГ. 2021
- ✓ Милитаристичното въздействие и влияние върху урбанистичното развитие на страните от Близкия изток, Годишник УАСГ. 2021

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертацията осъществява професионален анализ и добре подредена информация, като обобщава практически опит и аналитичното му представяне в завършено изследване по темата. Трудът е резултат на сериозно и задълбочено проучване за териториално-пространствените проблеми в развитието на големите градове на примера на съвременното урбанистично развитие на гр. Дамаск. Приемам представените и обосновани научни и научно-приложни приноси, което ми дава основание да приема дисертационния труд на арх. Билал Гаирли за актуален, полезен и с необходимото ниво на професионални умения. Независимо от направените препоръки и отбелязани слабости, изхождайки от общите качества на дисертационния труд мога да дам положителна оценка на труда и в качеството си на член на Научното жури и като рецензент на дисертационния труд предлагам на автора му архитект Билал Исмаил Гаирли да бъде присъдена **образователна и научна степен “Доктор”** към професионално направление 5.7. „Архитектура, строителство и геодезия“ по съответната научна специалност „Териториално, ландшафтно устройство и градоустройство“.

РЕЦЕНЗЕНТ: ....

проф. д.а.н. арх. Б. Борисов